

УДК 338.439.5:636.4

*Ібатуллін М.І.,
к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Продукція ринку свинарства є необхідним і незамінним продуктом життєзабезпечення населення країни. Функціонування певного ринку має характерні властивості, які визначають його специфічність. Передусім це пов'язано з тим, що даний ринок відрізняється від інших товарних ринків тим, що виконує первинну й важливу функцію задоволення потреб людини у продуктах харчування.

Зазначимо, що свинина та продукти її переробки – це один з основних постачальників білків, оскільки містять життєво необхідні для побудови тканин організму людини амінокислоти, що є збалансованими й забезпечують повний синтез тканинних білків.

Водночас, жири, які присутні у свинині, зумовлюють високу енергетичну цінність м'ясних продуктів, свіже м'ясо свиней та особливо внутрішні органи містять багато вітамінів. Із внутрішніх органів тварин найбільше вітамінів групи В і вітаміну А в печінці та нирках. Зазначимо, що якість м'яса, одержаного від різних частин туші, є неоднаковою, що визначає ціни та напрям використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу особливостей і проблем формування ринкової кон'юнктури для продукції свинарства в Україні присвячені праці В.П. Рибалка, В.С. Паштецького, В.В. Писаренка, О.В. Приходька, Є.А. Михайлова, А.О. Колчева, на думку яких позитивні тенденції розвитку галузі і формування високих попиту і пропозиції в першу чергу залежать від вирішення соціальних питань, перспектив зростання купівельної спроможності українців. Проте поза увагою дослідників залишилися проблеми формування попиту та пропозиції з урахуванням якості продуктів забою свиней та впливу циклічності відтворення стада свиней.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методичних положень функціонування ринку продукції свинарства з метою формування передумов до інтеграції в загальноєвропейський та світовий ринок агропродовольчої продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині у провідних країнах Європейського Союзу, наприклад, у Данії діють програми забезпечення населення високоякісними продуктами тваринництва, зокрема відома програма «Біла книга» ЄС – від поля до споживача», яка гармонізує методологічні підходи безпеки продуктів тваринництва. Передбачається виконання програми за принципом: здоровий (якісний) корм – здорові тварини – здорове (чисте) навколишнє середовище – здорові (якісні та безпечні) люди. Основними завданнями цієї програми є: захист здоров'я людей; захист споживачів від неправдивої інформації щодо маркування продукції; охорона здоров'я груп ризику (діти, люди похилого віку); формування довіри споживачів до сільськогосподарської продукції; відсутність контамінантів у продуктах харчування; безпека харчових добавок [1].

Важливим для стабільного функціонування ринку продукції свинарства в Україні є організація відповідної системи контролю якості продукції. У цьому плані становить інтерес досвід США щодо виробництва охолодженого м'яса, упакованого із льодом, сухою вуглекислою, та глибоке заморожування продукції [2]. Етикетка м'ясного виробу має містити інформацію про вік тварини, оскільки від цього залежить консистенція та ніжність продукції, а відповідно й ціна на неї.

Цікавим також є досвід багатьох країн Європейського Союзу. Наприклад, товаровиробники свинини намагаються підвищити свій престиж за рахунок натуральності й нових технологій вирощування тварин. У роздрібній мережі пропонується м'ясна продукція з такими етиками: «Outdoor reared» – вирощені на волі; «Organic» – органічне; «Freedom Food endorsed» – підтверджено, що вирощено натуральним способом. Водночас, роздрібні мережі Великобританії в останні три роки виявили підвищення на 45% попиту на продукти, що вироблені із дотриманням принципів екологізації [3]. Здебільшого зростанню інтересу сприяла поява у торговельній мережі продукції, яка має маркування «органік» або «вирощено на фермі». Зокрема, за даними дослідження ринків компанії Mintel Group Ltd майже 43% покупців купують свинину із маркуванням «вирощено на фермі» [4]. Іноземний досвід переконує, що в переліку важелів організаційно-економічного регулювання ринку продукції свинарства важливе місце відводиться маркетинговому забезпеченню сільськогосподарських товаровиробників на основі проведення маркетингових досліджень, що сприятиме координації їх діяльності й орієнтації їх результатів на запити та вимоги кінцевих споживачів.

Ринок продукції свинарства є сферою прояву економічних відносин між товаровиробниками та споживачами свинини та продуктів її переробки, а також узгодження їхніх економічних інтересів. Основа цих відносин, з одного боку, – це пропозиція м'ясної сировини та продуктів її переробки, а з другого – попит на них. Господарські зв'язки, які виникають у результаті їх взаємодії та встановлення між ними відносної рівноваги, що здійснюються у сфері виробництва, обміну, розподілу та споживання м'яса свинини та продуктів його переробки, утворюють економічний механізм ринку продукції свинарства [5]. Пристосування пропозиції, основу якої становить обсяг виробництва м'яса та його видової структури, до платоспроможного попиту і споживчих переваг населення виявляється у формі економічного змагання між продавцями та покупцями, усіма учасниками ринку. Регуляторами виробництва продукції свинарства є платоспроможний попит населення на м'ясо свинини та продукції його переробки, а також потреби м'ясопереробних підприємств у сировині. Завдяки цьому в умовах достатньо розвинутого конкурентного середовища ринку продукції свинарства здійснюється його саморегулювання. Однак в умовах недосконалої конкуренції цей процес пов'язаний із значними суспільними втратами внаслідок можливості банкрутства господарюючих суб'єктів, найбільш найуразливішими серед яких є сільськогосподарські товаровиробники [6].

Відтворювальний процес у свинарстві здійснюється на основі взаємодії господарюючих суб'єктів ринку у сферах виробництва, розподілу, обміну та споживання продукції. У процесі функціонування між суб'єктами ринку продукції свинарства складаються виробничі, організаційні, технологічні, соціально-економічні зв'язки. Вітчизняному ринку продукції свинарства як продуктовому сегменту агропродовольчого ринку характерні відносна незалежність споживання свинини та продуктів її переробки від споживання інших харчових продуктів, а також тісний зв'язок із світовим ринком. Водночас ринок продукції свинарства специфічний за своєю природою, йому притаманні певні особливості щодо формування сировинних ресурсів, затрат і ціни, придатності сировини до переробки та споживчих якостей кінцевої продукції [7].

Ринок продукції свинарства неоднорідний за видовою, галузевою, технологічною, територіальною, функціональною структурами. Так, технологічна структура визначає рух свинини та продуктів її переробки за технологічними стадіями – виробництво, переробка, зберігання, збут. Територіальна складова структури цього продуктового ринку визначає особливості регіонального розміщення виробництва м'яса та його переробки. Функціональна структура відображає роль продукції свинарства в системі продовольчого забезпечення країни. Дієвість організаційно-економічного механізму функціонування ринку продукції свинарства значною мірою характеризує рівень життя населення, оскільки вона є продуктами повсякденного попиту.

Ринок продукції свинарства – невід'ємний сегмент ринку м'ясної продукції, саме тому доцільно розглянути його особливості. Так, для ринку м'яса та м'ясної продукції можна виділити такі характерні ознаки: постійність функціонування у часі та просторі; регулярність споживання готової продукції; взаємозамінність продукції як у межах цієї групи, так і серед видів продовольства; широкий асортимент різних видів продукції, що вимагає при сегментації споживачів урахувувати ознаки, які характеризують їх (вікову), функціональну спрямованість (профілактична, лікувальна, дієтична), споживчі властивості (жирність), особливі вимоги до технології виробництва та пакування продукції; м'ясо – швидкокопсувний продукт, який не підлягає тривалому зберіганню в непереробленому вигляді й потребує відповідної інфраструктури виробництва та розподільчо-збутової; залежність від міжгосподарських міжгалузевих зв'язків; тісний зв'язок із світовим ринком, внаслідок чого кон'юнктура на внутрішньому ринку визначається умовами регулювання імпорту, залежністю від світового ринку, світових цін, епідеміологічної ситуації; складність інституціональної структури, оскільки сировина виробляється у сільськогосподарських підприємствах, особистих господарствах населення і фермерських господарствах; цінова нееластичність попиту на продовольство сприяє відставанню росту цін на них від підвищення доходів населення, що формує відносно низьку дохідність сільськогосподарських товаровиробників; попит на продовольство є стабільнішим, ніж на промислову продукцію, при насиченні ринку подальше нарощення виробництва та пропозиції продукції стає економічно не вигідним; м'ясопереробні підприємства, які при закупівлях ураховують технологічні та цінові параметри м'ясної сировини, часто віддають перевагу імпортній продукції, а кінцеві покупці, навпаки, – вітчизняній продукції [8].

Виділено специфічні особливості ринку продукції свинарства, які вирізняють його з-поміж інших сегментів: неоднорідність ринку; наявність споживчих переваг щодо продукції галузі порівняно з іншими видами білкової продукції тваринного походження внаслідок впливу національних традицій у країні в споживанні цього виду м'яса; відсутність сезонності виробництва у промисловому свинарстві; продукція виробляється упродовж коротшого виробничого циклу порівняно із продукцією м'ясного скотарства і реалізується рівномірно протягом року (хоча можуть зростати обсяги споживання напередодні свят); в особистих господарствах виробництво продукції свинарства має сезонний характер; у спеціалізованих підприємствах усі стадії виробництва (від одержання молодняку свиней до забою) відбуваються на підприємстві, тобто молодняк одержують від власного племінного поголів'я свиней, а особисті селянські господарства купують його у спеціалізованих господарствах або

індивідуальних підприємців; підвищення рентабельності галузі в останні роки сприяло активізації інвестиційних процесів у напрямі створення нових спеціалізованих підприємств, модернізації, реконструкції, оновленню виробничих потужностей; наявний високий рівень концентрації та інтеграції галузі; свинарство належить до капіталомістких галузей, виробництво у яких супроводжується різними видами ризиків; є можливість товарної диференціації пропозиції шляхом переробки м'ясної сировини, що вимагає додержання вимог щодо якості продукції, розробки відповідних стандартів якості сировини і готової продукції в аспекті додержання необхідних умов виробництва, транспортування, переробки, упаковки та реалізації продукції.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, ринок продукції свинарства є невід'ємною частиною вітчизняного агропродовольчого ринку, який утворює специфічне середовище розвитку ринкових відносин та якому характерні такі ознаки: відносно насичений та стійкий попит на продукцію галузі з боку численних споживачів і стабільна пропозиція, орієнтована на відповідний попит за цінами, обсягом, асортиментом та якістю; гнучкість системи економічних відносин у ланцюжку «виробництво-споживання», що досягається на основі раціонального використання важелів державного економічного регулювання, широкого використання інновацій, переваг кооперації та інтеграції, стійкого функціонування суб'єктів розподільчо-збутової логістики на національному та зовнішньому ринках; наявність розвинутої мережі спеціалізованих кредитно-фінансових і страхових інститутів, державних і комерційних інформаційно-аналітичних центрів, які здійснюють моніторинг ринку; постійна координація економічних дій між господарюючими суб'єктами при посиленні конкуренції між ними, об'єктивному формуванні ринкових цін, які відшкодовують затрати у більшості свинарських господарств, та активному державному впливу; функціонування розвинутих міжгалузевих і внутрішньогалузевих економічних відносин за активної участі держави; регулювання ринку продукції свинарства на основі використання цільових програм з підтримки стабільності функціонування м'ясного ринку та стійкого розвитку окремих його сегментів і галузі; наявність об'єктів розвинутої виробничої та ринкової інфраструктури м'ясного ринку, що формується за підтримки і безпосередньої участі держави, яка дозволить створити порівняно сприятливі організаційні й економічні умови для самостійного виходу на ринок усім товаровиробникам; відносно високий рівень самоорганізації товаровиробників м'яса, існування численних об'єднань учасників ринку на національному рівні, які захищають економічні інтереси в органах законодавчої та виконавчої влади; наявність адекватної умовам ринкових відносин стабільної та розвинутої законодавчої бази, яка реалізується через комплексну взаємопов'язану систему державних, правових, економічних та організаційно-адміністративних заходів.

У нинішніх умовах ринок продукції свинарства розвивається під впливом певних взаємопов'язаних факторів: платоспроможного попиту населення, значна частина якого має доходи нижче прожиткового мінімуму; високої частки імпортової продукції свинарства, що істотно обмежує ринкові можливості вітчизняних товаровиробників; низького рівня бюджетної підтримки галузі; відсутності стратегії захисту внутрішнього ринку.

Для забезпечення у нинішніх умовах стабільного функціонування ринку продукції свинарства постає необхідність трансформації організаційно-економічного механізму з метою відновлення й посилення існуючих точок росту в галузі свинарства та повного задоволення потреб переробних підприємств населення країни якісною та безпечною сировиною, а також вичерпного використання можливостей щодо реалізації експортного потенціалу.

Бібліографічний список

1. Вдовенко Н.М. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства / Н.М. Вдовенко, Ю.А. Хижняк / ScienceRise. – 2015. – № 2/3(7). – С. 20–26.
2. Свиноус І.В. Ринкове ціноутворення на продукцію свинарства приватного сектору / І.В. Свиноус // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 80–84.
3. Шпичак О.М. Проблеми ємності внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні в контексті купівельної спроможності населення / О.М. Шпичак, О.В. Бондар // Економіка АПК. – 2013. – № 6. – С. 5–13.
4. Шпичак О.М. Економічні проблеми виробництва свинини в Україні / О.М. Шпичак, І.В. Свиноус // Вісник аграрної науки. – 1997. – № 1. – С. 71–77.
5. Гегамян Н.С. Организация свиноводства в зарубежных странах / Н.С. Гегамян, В.П. Василенко // Вестник Университета (Государственный университет управления). – 2013. – № 4. – С. 92-98
6. Иванова Н.М. Защита внутреннего рынка свинины в России / Н.М. Иванова // Экономика сельского хозяйства России. – 2013. – № 12. – С. 20-24.
7. Калінчик М.В. Ефективність виробництва та розвиток ринку свинини / М.В. Калінчик, М.М. Ільчук, Т.М. Одінцова. – К. : Нічлава, 2005. – 228 с.

8. Данкверт С.А. Рынок животноводческой продукции и его регулирование / С.А. Данкверт // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2004. – № 1. – С. 7–11.

References

1. Vdovenko, N.M. and Khyzhniak, Yu.A. (2015), "Modern paradigm of development regulation of branches of agricultural sector in conditions of the global scarcity of food", *ScienceRise*, no. 2/3(7), pp. 20–26.
2. Svynous, I.V. (2007), "Market pricing on products of pig breeding of the private sector", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 81-84.
3. Shpychak, O.M. and Bondar, O.V. (2013), "Problems of domestic consumer market capacity for agricultural products and foodstuffs in Ukraine within the context of purchasing power", *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 5-13.
4. Shpychak, O.M. and Svynous, I.V. (1997), "Economic problems of pork production in the Ukraine", *Visnyk ahrarnoi nauky*, no. 1, pp. 71–77.
5. Gegamyan, N.S. and Vasilenko, V.P. (2013), "The organization of pig breeding in foreign countries", *Vestnik Universiteta (Gosudarstvennyy universitet upravleniya)*, no. 4, pp. 92-98.
6. Ivanova, N.M. (2013), "Protection of the domestic market of pork in Russia", *Ekonomika selskogo khozyaystva Rossii*, no. 12, pp. 20-24.
7. Kalinchyk, M.V, Ilchuk, M.M. and Odintsova, T.M. (2005), *Efektivnist vyrobnytstva ta rozvytok rynku svynyny* [The efficiency of the production and market development of pork], Nichlava, Kyiv, Ukraine, 228 p.
8. Dankvert, S.A. (2004), "The market of livestock products and its regulation", *Ekonomika selskokhozyaystvennykh i pererabatyvayushchikh predpriyatiy*, no. 1, pp. 7–11.

Ібатулін М.І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА В УКРАЇНІ

Мета. Метою дослідження є розробка теоретичних, методичних положень функціонування ринку продукції свинарства з метою формування передумов до інтеграції в загальноєвропейський та світовий ринки агропродовольчої продукції.

Методика дослідження. Теоретичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання економічних явищ і процесів у безперервному їх розвитку і взаємозв'язку. Для досягнення поставленої мети використовувались наступні методи: абстрактно-логічний - при обґрунтуванні об'єктивно - суб'єктивної моделі формування ринку свинини і системи показників його комплексної оцінки та рівня самозабезпеченості власним виробництвом; статистичного спостереження - для формування емпіричної бази даних дослідження ринку свинини; порівняння - для виявлення стану і тенденцій розвитку ринку продукції свинарства.

Результати. Встановлено, що формування ринку свинини в Україні відбувається під впливом дії факторів, які умовно поділяються на динамічні (економічні, організаційно-технологічні, екологічні), і відносно статичні, що не можуть бути змінені в коротко- чи середньостроковому періодах (природно-кліматичні, біологічні, соціально-культурні). Обґрунтовано, що при наявному природному і виробничому потенціалі галузі свинарства та з допомогою наукового потенціалу України є можливість сформувати цивілізований ринок свинини в державі та забезпечити входження України до головних її виробників і експортерів у світі.

Наукова новизна. Поглиблено теоретичну сутність формування і функціонування ринку свинини, зокрема обґрунтовано сукупність факторів, до яких віднесено динамічні і відносно статичні, що визначають організаційно-економічні особливості формування ринку свинини, та структуру відносин субкоординації установ, організацій і підприємств на ринку свинини України

Практична значущість. Отримані результати дослідження виступають основою для формування теоретико-методичних основ функціонування ринку продукції свинарства в Україні, які базуються на системі взаємозв'язку між відтворенням поголів'я тварин, виробництвом, збутом і споживанням продукції на ринку свинини, в основі яких циклічний характер розвитку, діалектично обумовлена взаємозалежність економічних і біологічних чинників формування ринкового середовища.

Ключові слова: ринок свинини, інфраструктура ринку, циклічні коливання, стійкість виробництва, пропозиція, попит, стабільність ринку, ціна, ціноутворення

Ibatullin M.I. THEORETICAL BASIS FOR MARKET FUNCTIONING OF PIG PRODUCTION IN UKRAINE

Purpose. The aim of the article is to develop theoretical and methodological regulations for functioning of the market of pig production in order to create preconditions for integration into European and world markets of agricultural food products.

Methodology of research. The theoretical basis of the study is the dialectical method of knowledge of economic phenomena and processes in their continuous development and relationship. The following methods were used to achieve this goal: abstract and logical – in substantiation of objective and subject model for formation of the pork market and the system of indicators for its comprehensive evaluation and the level of self-sufficiency of domestic production; statistical observation – to create an empirical database for research of market pork; comparison – to identify the status and trends of the market development of pig production.

Findings. It has been established that the formation of pork market in Ukraine is under the influence of factors that are divided into dynamic (economic, organizational and technological, ecological) and relatively static, which can not be changed in the short or medium term (climatic, biological, social and cultural). It has been substantiated that there is the opportunity to form civilized market of pork in the country and ensure the entry of Ukraine into its main producers and

exporters in the world with the existing natural and industrial potential of pig sector and with using the scientific potential of Ukraine.

Originality. The theoretical essence of formation and functioning pork market was deepened, including set of factors, which include dynamic and relatively static, determining the organizational and economic peculiarities of pork market formation and structure of relations subordination of institutions, organizations and enterprises on the pork market in Ukraine has been substantiated.

Practical value. The obtained results of research are the basis for the formation of theoretical and methodological foundations of functioning market pig production in Ukraine based on a system of interrelation between cattle reproduction, production, sale and consumption of pork products on the market, based on the cyclic nature of development, due dialectical interdependence economic and biological factors in the formation of the market environment.

Key words: pork market, infrastructure of market, cyclical fluctuations, stability of production, supply, demand, market stability, price, price formation.

Ибатуллин М.И. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЫНКА ПРОДУКЦИИ СВИНОВОДСТВА В УКРАИНЕ.

Цель. Целью исследования является разработка теоретических, методических положений функционирования рынка продукции свиноводства с целью формирования предпосылок к интеграции в общеевропейский и мировой рынках агропродовольственной продукции.

Методика исследования. Теоретической основой исследования является диалектический метод познания экономических явлений и процессов в непрерывном их развитии и взаимосвязи. Для достижения поставленной цели использовались следующие методы: абстрактно-логический – при обосновании объектно-субъектной модели формирования рынка свинины и системы показателей его комплексной оценки и уровня самообеспеченности собственным производством; статистического наблюдения – для формирования эмпирической базы исследования рынка свинины; сравнение – для выявления состояния и тенденций развития рынка продукции свиноводства.

Результаты. Установлено, что формирование рынка свинины в Украине происходит под влиянием действия факторов, которые условно делятся на динамические (экономические, организационно-технологические, экологические), и относительно статичны, не могут быть изменены в кратко – или среднесрочном периодах (природно-климатические, биологические, социально-культурные). Обосновано, что при имеющемся природном и производственном потенциале отрасли свиноводства и с помощью научного потенциала Украины есть возможность сформировать цивилизованный рынок свинины в государстве и обеспечить вхождение Украины к главным ее производителям и экспортерам в мире.

Научная новизна. Углублено теоретическую сущность формирования и функционирования рынка свинины, в частности, обоснована совокупность факторов, к которым отнесены динамические и относительно статические, определяющие организационно-экономические особенности формирования рынка свинины, и структуру отношений субординации учреждений, организаций и предприятий на рынке свинины Украины по воспроизводству поголовья животных, производством, сбытом и потреблением продукции на рынке свинины, в основе которых циклический характер развития, диалектически обусловлена взаимозависимость экономических и биологических факторов формирования рыночной среды'связи между воспроизводством поголовья

Практическая значимость. Полученные результаты исследования выступают основой для формирования теоретико-методических основ функционирования рынка продукции свиноводства в Украине, которые базируются на системе взаимосвязи базирующихся на системе взаимосвязи между воспроизведением поголовья животных, производством, сбытом и потреблением продукции на рынке свинины, в основе которых циклический характер развития, диалектически обусловлена взаимозависимость экономических и биологических факторов формирования рыночной среды.

Ключевые слова: рынок свинины, инфраструктура рынка, циклические колебания, устойчивость производства, предложение, спрос, стабильность рынка, цена, ценообразование.